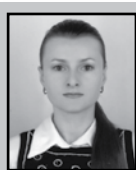

Золототкана тасьма XI-XIII ст.

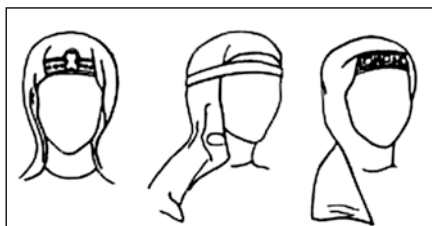

**Надія
ЯЩИК**

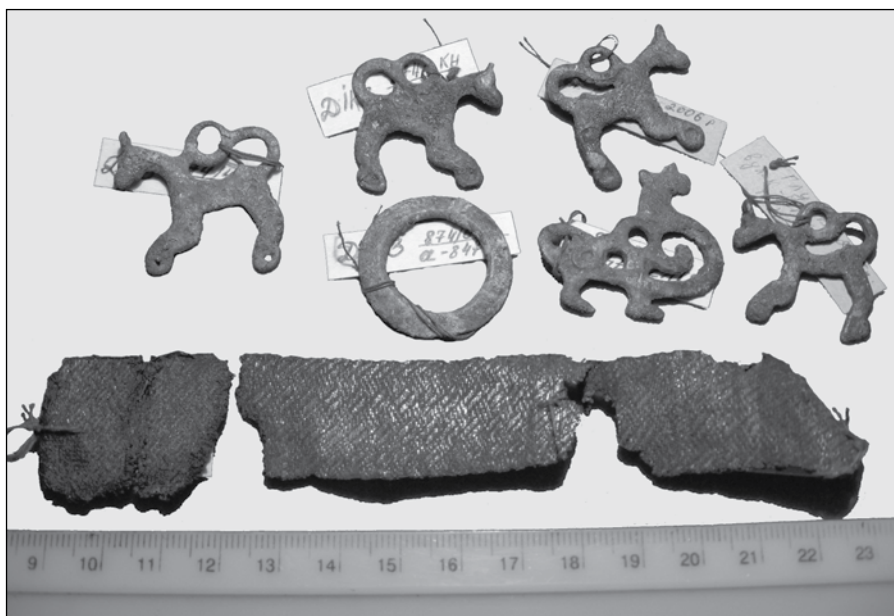
Реставратор
Національного
заповідника «Глухів»

Під час проведення земляних робіт, пов'язаних із забудовою міста, у дворі приватної садиби по вулиці К. Цеткін у 2005 році завідувачем науково-дослідного відділу Національного заповідника «Глухів» Ю.О. Коваленком були виявлені залишки декількох зруйнованих поховань. При їх огляді у одному з поховань він знайшов скарб бронзових підвісок та три фрагменти золототканої тасьми у західній частині об'єкту, де, вірогідно, повинна була знаходитись голова.

Шовкові тканини і декоративні тасьми належать до числа масових знахідок на території колишніх руських князівств і представляють виключне значення для вивчення економічних зв'язків Київської Русі. Відомо, що одним із показників сили і багатства давньоруської держави у сфері матеріальної культури було вбрання, яке уособлювало високий економічний і культурний потенціал суспільства. Сформоване на глибоко генетичних традиційних основах, воно збагатилося елементами візантійської культури, утворивши власну естетичну формулу.

Оздоблення головного убору
золототканою тасьмою

Бронзові підвіски та фрагменти золототканої тасьми з поховання по вул. К. Цеткін

Особливе місце в оздобленні вбрання посідали шовкові і золототкані стрічки-тасьми, які побутували в широкому асортименті у населення протягом XI-XIII ст. Їх завозили у великій кількості з Візантії та Іспанії, щоб задовольнити потреби широких верств населення. Залежно від ширини тасьми нею оздоблювали різні частини вбрання: широкою обшивали погруддя, верхню частину рукавів та поділ сорочок і тунік; тонку використовували для облямівки плащів, вінців, стоячих комірків та манжетів. Візантійська тасьма була цупкою, блискучою, мала зигзагоподібний плетений, рідше фігурний, орнамент із зображенням образів святих. Іспанські декоративні стрічки вирізнялися пластичністю і декором, в якому переважали геометричні орнаменти.

При детальному дослідженні фрагментів знайденого археологічного текстилю було

зафіксовано його загальне забруднення рештками ґрунту та продуктами корозії, а також повну втрату фізико-хімічних властивостей волокон (еластичності, міцності, гігроскопічності), пересихання, ламкість. Подальше вивчення тасьми за допомогою методу світлової мікроскопії показав, що нитки основи та підткання шовкові, s-скруту, виткані двома основами з тонкої скрученої пряжі й двома підтканнями слабо скрученої товстої пряжі. Одна нитка підткання – прядене золото s-скруту, основа золотної нитки – шовк слабенького z-скруту, що говорить про візантійське походження тканини.

Після обстеження знахідки були проведені реставраційно-консерваційні заходи згідно розробленої методики. На даний час фрагменти золототканої тасьми експонуються у музеї археології серед експонатів зали середньовічної доби.

**Юрій
КОВАЛЕНКО****Завідувач
науково-дослідного
відділу Національного
заповідника «Глухів»**

Про що розповіла монета

Старовинні монети... Час від часу земля віддає їх, мабуть втомившись десятиліттями, а то й століттями берегти у собі і величезні скарби, і поодинокі знахідки, які, перш за все, є носіями історичної інформації. За кожною монетою, яка потрапляє до рук людини, стоїть історія правителів та політичного устрою країни, яка її карбувала, а місце знахідки може бути поштовхом до наукового відкриття, допомогти в історичній реконструкції подій минулого. Інколи виходить так, що ці події не такі вже й далекі.

Нещодавно неподалік Глухова була знайдена кубинська монета 1961 року номіналом 5 сентавос. Здавалось би, що може бути цікавого у такій знахідці, адже вона не старовинна і не рідкісна? В час, коли наші співвітчизники у пошуках кращого життя або ж просто подорожуючи стали частіше навідуватися у різні куточки світу, навіть на міському пляжі будь-якого периферійного містечка можна знайти монети різних країн. Але кубинська, знайдена у Глухові, розповіла нам цілу історію...

Монети для Куби карбувалися в Сполучених Штатах Америки у Філадельфії. 1 січня 1959 року після тривалої громадянської війни партизани на чолі з Фіделем Кастро скинули уряд президента Батісти й установили режим комуністичного правління. Відносини зі США стали, так би мовити, не зовсім дружніми, хоча монети ще карбувалися, допоки у 1961 році була випущена остання партія номіналом у 5 сентавос.

Сполучені Штати Америки були надто стривожені подіями на Кубі. Вони за допомогою групи бойовиків із кубинців-емігрантів намагалися скинути режим Кастро й таким чином знищити «комуністичне гніздо» у себе під боком. Операцію було про-

валено, бойовиків розгромлено. По-боюючись подальших провокацій з американського боку, Фідель Кастро звернувся по допомогу до Москви, й влітку 1962 р. у режимі найсуворішої секретності морським шляхом на Кубу було переправлено радянські ракети з ядерними боеголовками. Операція носила кодову назву «Анадырь». Вже у вересні президент США Джон Кенеді зробив заяву, що не терпить радянських ракет за 150 кілометрів від свого берега. Натомість радянський лідер М.С. Хрущов всіяко запевняв, що на Кубі ніяких ракет немає. Маючи незаперечні докази

про наміри вторгнення на Кубу, зробив звернення до Президента США, у якому зазначалося, що СРСР приймає умови американської сторони й погоджується вивести ті засоби, які вона вважає наступальними. Напруження почало спадати. Радянський Союз вивіз свої ракети та бомбардувальники, а американці, відповідно, зняли морську блокаду острова. Кубинська або карибська (як її тоді ще називали) криза мирно завершилася. Світ ще ніколи не був так близько до початку ядерної війни, як тоді.

Яким же чином маленька кубинська монета, знайдена у Глухові,

може мати відношення до тих глобальних історичних подій? А справа ось у чому. Знахідка була виявлена у районі колишнього військового полігону. Судячи зі збереженості, пролежала вона тут не один десяток років, отже потрапила до Глухова тоді, коли наші співвітчизники ще не могли дозволити собі вільно подорожувати світом. А от військові за радянської доби

були єдиною частиною населення, якій не за власним бажанням частенько доводилося бувати у різних точках земної кулі і зі зброєю в руках виконувати так званий «інтернаціональний обов'язок» у Єгипті, Кубі, В'єтнамі, Анголі, Кореї, Афганістані тощо.

10 вересня 1962 р. у кубинський порт Касилья прибув теплоход «Омськ», на борту якого знаходилися 6 балістичних ракет середньої дальності Р-12 (8К63). Це були перші ракети на Кубі, з яких почалось розгортання 668 ракетного полку 43 ракетної дивізії, і які до цього базувалися неподалік Глухова. На той час полком командував підполковник М.О. Черкесов. Серед більш ніж сорокатисячного контингенту радянських військ знаходилися і офіцери-ракетники з Глухова. Саме тоді, мабуть, і потрапила монетка-мандрівниця спочатку до кишені когось з офіцерів і, як сувенір, була привезена з далекої Куби до Глухова, де й загубилася під час військових навчань на полігоні.

Кубинська монета 5 сентаво, знайдена у Глухові. Фото автора

присутності ракетних комплексів на острові, американці дали зрозуміти, що готові будь-якими методами їх прибрати. М. Хрущов запропонував Д. Кенеді підписати угоду, за якою Америка бере на себе зобов'язання не нападати на Кубу, а Радянський Союз у свою чергу виводить з території Куби озброєння наступального характеру. Таким чином перші кроки до примирення були зроблені, але 27 жовтня 1962 р. (пізніше цей день зватимуть «чорною суботою») над кубинською територією радянською зенітною ракетою був збитий американський літак-розвідник. Його пілот, майор Андерсон, загинув. Ситуація загострилась. Американський президент ухвалив рішення через дві доби бомбардувати радянські ракетні бази й почати військове вторгнення на острів силою понад 180 тис. чоловік. Жителі великих міських центрів США стали залишати свої домівки, розуміючи можливість радянського ядерного удару у відповідь на американський. Кремль, знаючи

**Олександр
МІРОШНИЧЕНКО****Науковий співробітник
Національного
заповідника «Глухів»***В поле – ни отця, ни матери:
заступиться некому.*

Людське життя неймовірно швидкоплинне. Покоління йде за поколінням, зникають старі традиції і народжуються нові. Те, що нам розповідають батьки, вже перетворюється на усний літопис епохи їхнього життя. Докорінно невідомо, звідки з'явилася ця дивна традиція – бити один одного навкулачки. Одні знаходять спогади в літописних джерелах, а інші пов'язують це із древніми звичаями наших предків. Що таке кулачний бій – прояв людської ненависті, данина традиціям чи якесь суто чоловіче сакральне дійство? Спробуємо знайти ключ для розгадки цієї дикуватої традиції.

Одну з перших згадок про кулачний бій знаходимо в літописі початку XIII ст. Київський князь Мстислав III вів міжусобну війну з Великим князем Юрієм Всеволодовичем. Одну із сутичок князі вирішили кулачним боем між своїми воюками.

Військові конфлікти починались і закінчувались, а традиція лупцювати один одного лишалась і продовжувалась у мирний час. І те, що спочатку культивувалось, згодом стало викорінюватись. Перший указ про заборону кулачних боїв датований 1684 р. Далі були укази 1686, 1726, 1839 років. В «Своде Законов Российской империи» за правління Миколи I кулачні бої заборонили як «вредные забавы». Вони стають упорядкованими ігрищами, які починались зі свята змання Миколи перед Великим Постом). Найчастіше забавлялися таким чином на Масницю.

Влітку кулачні бої були поодиноким явищем. Вони мали свої правила та послідовність дій. Найбільш популярний бій – стіна на стіну. Починали битися діти, потім їм допомагали парубки, а згодом всі, хто мав бажання. Були й парні бої. Місце для сутичок вибирали за містом, на міській площі чи на річковій кризі. Та в кожному кулачному бою діяло одне святе правило – лежачого не б'ють!

Не обійшла ця «добра» традиція і глухівську землю. Ще у 1753 р. Генеральний військовий суд видав приписку до указів про заборону кулачних боїв у Глухові, адже вони

Лежачого не б'ють або сповідь бійця

Кулачний бій. Фото початку XX ст.

традиційно підпадали під міські ярмарки, які в свою чергу проходили на церковні свята. Та були побоїща, не пов'язані зі святами. В гетьманському Глухові був розквартирований російський гарнізонний полк (від 900 до 2000 солдатів). Окрім того, що квартиранти безкоштовно «гостили», сім'ї, в яких вони проживали, повинні були повністю їх утримувати. Інколи конфлікти городян та козаків із солдатами Глухівського гарнізонного полку переростали у кулачні бої. До Генерального військового суду десятками надходили скарги то з одного, то з іншого боків.

Територія сучасного Глухова формувалася упродовж кількох століть шляхом приєднання до історичного центру дрібних населених пунктів: хуторів, старшинських маєтностей, передмість. Ці компоненти згодом стали називатись міськими районами. Найбільш відомі серед них Веригіно, Усівка, Радіонівка, Кулак. У кожному з цих районів існували свої традиції, звичаї та амбіції. Радянська епоха відзначилася тим, що до боротьби з цим «диким обычаем» були залучені комсомольські організації та комітети фізкультури. Але, як не дивно, в післявоєнний період кулачні бої в Глухові набрали неабиякого розмаху. Міжрайонні сутички стали буденним явищем. Якщо окремий район самотужки не міг протистояти «наступу», то він повинен був шукати підтримки у іншого району і ставати його дружнім компонентом. Однієї фрази, що хтось когось образив, вистачало для того, щоб зібрати натовп.

Кулачні бої виникали хаотично в місцях найбільшого скупчення молоді: у літньому парку, на центральній площі, перехрестях великих вулиць, скверах або нейтральній території. В боях брали участь, в основному, допризовники. «Старики», що відслужили, регулювали норми поведінки підлітків на своїх територіях, і їх не зачіпали в інших районах. В найбільших місцевих кулачних боях 60-70-х років минулого століття лише з однієї сторони могло брати участь більше сотні молодиків. На озброєнні деяких були ланцюги, металеві палиці, імпровізовані кастети. Давнє правило – «лежачого не б'ють» – діяло і в ті часи.

Окрім кулачних боїв у Глухові довгий час існувала ще одна традиція. Молодики одного району збиралися натовпом і швидко бігли завойовувати інший. Якщо сторона, яка піддалася нападу, не встигала зібрати молодь і стати на захист своєї території, то вона на певний час вважалася захопленою. Чекати реваншу від ображеного району довго не доводилося.

У 80-90-х роках XX ст. кулачні бої в місті стали рідкісним явищем. Субкультурне розшарування молоді та неформальні течії знівелювали відносини між районами.

Що керує бійцем, коли він один на один б'ється зі своїм супротивником – агресія, ненависть, помста чи любов до своєї землі? На це питання вже давно знайшли відповідь, і вона вклалася в одне слово – молодість – молодість, юнацькі роки, завзяття, нестримна сміливість і хоробрість, що власне і є рушійною силою кулачних боїв.

Игорь
СБИТНЫЙКраевед
г. Глухов

Улицы родного города ГЛУХОВА

Продолжение. Начало в № 41-44

УЛИЦА СПАССКАЯ

Ранее Спасская улица (в советское время ул. Дзержинского) начиналась от Спасо-Преображенской церкви, в честь которой названа. Она шла в восточном направлении. В западном направлении до вала бывшей Глуховской крепости отрезок улицы назывался Анастасиевским переулком, так как проходил мимо церкви Трех Анастасий.

На городском бульваре между Спасо-Преображенской и Трех-Анастасиевской церквями в 1909 г. был установлен памятник Н.А. Терещенко, отмечая этим признание его больших заслуг в развитии и благоустройстве города. На открытие памятника приезжал киевский городской голова И.Н. Дьяков. С этого времени бульвар стал называться Терещенским.

В 1919 г. памятник был уничтожен. В 30-е годы на его пьедестале была установлена гипсовая группа из 4-х скульптур: красногвардейца, матроса, партизана и партизанки (уничтожена немцами в 1941 г.). После войны на пьедестале установили композицию скорбящей вдовы с сыном-суворовцем. Сейчас это место – величественный мемориал погибшим в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. Сюда

Трёх-Анастасиевская церковь в послевоенное время. Фото автора

же была перенесена могила генерал-майора Г.С. Рудченко, погибшего при освобождении Глухова, и танк Т-34. Ранее могила и памятник-танк находились на бывшей Красной площади (сейчас парк перед городским Дворцом культуры).

Златоглавая церковь Трёх Анастасий – архитектурная жемчужина города, построенная Н.А. Терещенко, – сохранилась в лихие 30-е годы благодаря тому, что в ее помещении с марта 1930 по 1938 г. размещался Глуховский краеведческий музей. Церковь пострадала в 1943 г., когда бомба, попав в центральный купол и не пробив металлический каркас, взорвалась, разрушив все пять куполов. В послевоенное время храм восстановили, но тогда о золочении куполов не могло быть и речи. Часовню, построенную на месте старой церкви и разрушенную в начале 60-х годов, в довоенное время использовал «Осовиахим» – предшественник ДОСААФа. Для тренировок химзащиты ГТО (готов к труду и обороне) в часовню напускали дым, учеников одевали в противогазы и на некоторое время заводили во внутрь.

Напротив церкви располагается дом, в котором в прежние времена проживали священнослужители. В 1943 г. он сгорел при бомбежке, а позже его восстановил лубинститут для проживания своих сотрудников. В недалеком прошлом здесь находился банк «Аваль».

В 70-е годы в переулке было построено здание отделения Госбанка. Позже в нем размещался банк «Украина», сейчас здесь располагаются финансовые и коммерческие структуры.

К Анастасиевскому переулку своей северной стороной выходила усадьба Терещенко, огороженная двухметровой кирпичной оградой. На углу переулка и улицы Терещенко в усадьбе стоял небольшой кирпичный дом (видимо для прислуги). Лубинститут использовал его для размещения своей бухгалтерии и хозяйства.

На Спасской улице до революции располагались дома зажиточных людей: помещиков, купцов, духовенства. После национализации в них разместили организации, детские учреждения, коммунальные квартиры.

В северо-западной части территории Спасо-Преображенской церкви стояла изящная трехъярусная каменная колокольня, разрушенная в начале 30-х годов. Церковь избежала этой участи, т. к. в ней хранила зерно контора «Заготзерно» (тогда еще не было построено зернохранилище).

Рядом (через дорогу) с церковью находится небольшое сооружение – так называемый «Теремок» – первая в Глухове водоразборная будка, построенная в начале XX века. Рядом с ней был установлен большой металлический чан с водой на случай пожара в теплое время года. На Спасскую улицу выходит одна сторона бывшего Румянцевского бульвара (сквера).

Рядом с церковью на южной стороне улицы стояло здание, в котором ранее была хлебопекарня, потом кондитерский цех пищекомбината (сейчас пустая площадка).

В доме № 22 с 1939 по 1954 г. располагался Глуховский краеведческий

Мемориал погибшим воинам в конце 1950-х годов. Фото автора

музей, потом – детский сад № 2, закрытый в 90-е годы. Сейчас здесь находятся различные организации.

В доме № 11 после войны были устроены детские ясли № 2, также закрытые в 90-е годы. Не сохранилось данных ни о собственниках дома № 15, ни о том, что в нем было до войны. Но есть сведения, что в 1919 г. в нем размещался деникинский кирасирский лейб-гвардейский полк. Сразу же после освобождения города в 1943 г. это здание было отдано конторе «Донбассшахтолес», созданной для снабжения крепёжным лесом шахт Донбасса. Несмотря на военное время, этой организации были выделены новенькие автомашины ЗИС-5 и полученные по ленд-лизу вездеходы «Додж-Королева». Руководил конторой Иван Ерофеевич Лисица – бывший начальник штаба Глуховского партизанского отряда. Без кранов, вручную, в любую погоду шла заготовка и вывоз леса. Вся восточная сторона железнодорожной станции была завалена бревнами для отгрузки. Бригады женщин (мужчины были на фронте) под руководством нескольких стариков вручную, при помощи накатов (длинные тонкие бревна с железными крюками на одной стороне) и длинных канатов грузили бревна в полувагоны и на платформы, оборудованные стойками высотой более 5 м от земли. В начале 50-х годов контора перебазировалась в Карпаты, а строение было передано Глуховской музыкальной школе, которая работала в нем до 1995 г., когда построили новое здание школы искусств им. Березовского.

В доме № 23 ранее располагался детский сад № 5, потом – банк «Аваль» и другие банки. Здание по ул. Спасской, 25 ранее принадлежало школам № 1, № 3, а сейчас в нём находятся службы исполкома Глуховского городского совета – отдел образования и управление ЖКХ.

Дом № 29 после войны известен как помещение районного отделения НКГБ, МГБ, медвытрезвителя, потом – отделения вневедомственной охраны МВД.

Здание № 32 было построено в конце 50-х годов для размещения в нём нарсуда и прокуратуры. Ранее судебные помещения располагались в двух корпусах: один – по ул. Ленина (перед стадионом), другой – в здании, на месте которого был построен кинотеатр. Прокуратура находилась по ул. Советской (сейчас на этом месте стоит пятиэтажный дом № 41).

До революции в доме № 34 находилось Коммерческое собрание. В 1919 г. до захвата города деникинцами в нём базировался отряд анархиста Фильченко, позже размещались отделения ВЧК, ОГПУ, НКВД, МВД. В

Дом, в котором размещались детские ясли № 1. Фото автора

60-е годы к зданию было пристроено западное крыло. Местонахождение указанных организаций дало повод для переименования улицы на Дзержинскую в честь главы ВЧК.

До и после войны в доме № 44 располагалась ветбаклаборатория. В бывшей помещицкой усадьбе (дом № 54) с большим хорошим парком после войны долгое время были детские ясли № 1, потом детский сад № 7 «Малыток». Сейчас в этом здании находится Глуховское управление Пенсионного фонда Украины, а часть парка застроена частными домами.

Через дорогу напротив стояло два больших дома, отданных после революции под коммунальные квартиры. Один из них сохранился, а другой не стали ремонтировать и разобрали.

На углу Спасской улицы и Водотеческого переулка до войны и до 80-х годов находилась большая база «Сельхозснаба», которая снабжала все колхозы и совхозы техникой и запасными частями к ней. Сейчас здесь находится управление по эксплуатации газового хозяйства.

В послевоенные годы улица Спасская расстроилась на восток почти до железнодорожной ветки Глухов-Баничи.

УЛИЦА ПУТИВЛЬСКАЯ

Своё первоначальное название Путивльская улица поменяла в 20-е годы XX ст., когда была переименована на ул. Розы Люксембург, а после войны вновь стала Путивльской. Когда-то она брала своё начало от пересечения со Спасской улицей, сейчас – с Первомайской.

Нечётная (восточная) сторона начинается с бывшей усадьбы помещика Николаенко, от которой остался дом, выполненный в так называемом глуховском каменном стиле. И архитектурный декор фасадов, и оригиналь-

ный парадный вход (портал) сохранились благодаря тому, что в этом здании в советское время размещался детский сад № 1. Южное крыло, пристроенное позже, уже не имело никакой отделки. О солидном возрасте дома можно судить по ясеню, растущему рядом во дворе. С 90-х годов прошлого столетия помещение занимает экологонатуралистический отдел Центра детского и юношеского творчества, усилиями которого большой парк усадьбы цветёт всеми цветами радуги. Здесь заложен дендропарк, есть своя теплица.

По этой же стороне, на перекрёстке с ул. Красной, в большом одноэтажном доме на высоком фундаменте (не сохранился) до революции размещалась контора лесничества Н.А. Терещенко, лесные угодья которого находились в окрестностях хутора Михайловского, Тёткино и др. местах. После революции длительное время в здании находился родильный дом, в котором появилось на свет не одно поколение глуховчан. В 70-х годах роддом переехал в новый корпус на территории райбольницы, а его помещение до 90-х использовали как контору газового хозяйства. Ремонт здания не проводили и вследствие его ветхости разобрали.

С домом № 4 связана следующая интересная история. В конце XVIII или в начале XIX ст. в Глухов приехал итальянский живописец Рео расписывать местные храмы и иконостасы. Здесь он познакомился с местной девушкой и женился на ней. Итальянец построил дом на две части, в одной из которых жил сам с семьёй, а в другой устроил иконописную мастерскую, набрав для неё иконописцев (как тогда называли «богомазов»). Мастерская просуществовала до 20-х годов

Продолжение на стр. 6

Продолжение. Начало на стр. 4-5

XX ст. и находилась в собственности итальянца. Его непривычная фамилия Рео постепенно трансформировалась в украинскую фамилию Рева.

В двухэтажном кирпичном доме № 8 после войны находилось общежитие медучилища, потом станция юных техников.

В доме № 15 долгое время располагалась контора ЖЭКа, а в конце 90-х его отдали под службы бюро ритуальных услуг.

Перед перекрёстком с ул. Суворова на восточной стороне ул. Путивльской находилась усадьба Бохана с большим фруктовым садом. Со временем сад застроили частными жилыми домами. Долгое время в доме Бохана размещалась строительно-ремонтная контора, сейчас – ЖЭК.

На перекрёстке улиц до революции стоял трактир, в котором останавливались приезжие крестьяне, следовавшие в путивльском направлении.

До и после революции (период нэпа) в Глухове работал ключевой завод Гафта, помещения которого располагались на западной стороне ул. Путивльской. Летом 1947 г. здесь было создано транспортное предприятие, называемое глуховчанами авторотой. Его первоначально укомплектовали грузовыми автомобилями ЗИС и ГАЗ-АА, а со временем появились ГАЗ-51, ЗИС-150, автобусы. Отмечая трудовые заслуги первых водителей предприятия, перед административным зданием на пьедестале была установлена легендарная «полуторка». Позже авторота стала назы-

Усадебный дом Николаенко по ул. Путивльской, 1. Фото автора

ваться автопредприятием № 15939. Его основным видом деятельности стали пассажирские перевозки. Автобусный парк насчитывал почти 50 машин. Для ремонта «Икарусов», ЛАЗов, ПАЗов была создана большая сеть ремонтных мастерских. В настоящее время автопредприятие не работает.

В 60-е годы в конце восточной стороны улицы вдали от жилых домов построили помещение газового баллонного хозяйства. Рядом с ним до и после войны стоял одноэтажный, обложенный кирпичом дом, в котором жила бабка Рожчиха, лечившая людей травами. Несмотря на запреты, все глуховчане знали адрес этой знахарки.

В конце 50-х на четной западной стороне ул. Путивльской были построены двухэтажное административное здание лесхоза, комплекс деревообрабатывающих предприятий, двухэтаж-

ный дом для работников, а чуть позже – столовая и магазин.

Территория лесхоза граничит с основным лесом, который глуховчане ласково называют Борком. Он был заложен очень давно. Сюда в довоенное время традиционно 2 мая пешком и на велосипедах направлялась на маёвку большая половина населения города. В Борке на месте расстрелянных мирных жителей и военнопленных в 70-е годы был создан мемориал жертвам фашизма, в 90-х – региональное мемориальное кладбище, где проходят перезахоронения останков воинов Красной Армии, найденных на местах боёв 1941-1943 гг. в нашей местности. На южной окраине Борка стоит скульптура украинки, которая хлебом-солью встречает гостей Глухова.

Продолжение в следующем номере

**Микола
МАХАНЬКОВ**

**Науковий співробітник
Національного
заповідника «Глухів»**

Марковичі – дворяни Глухівщини

Продовження. Початок у № 44

Пармен Андрійович Маркович мав 6 сестер. Старші, Анастасія та Катерина, були близнючками. Вони народились 20 січня 1812 р. у Сварковому. Анастасія одружилась з Олександром Михайловичем Щербаком, штаб-ротмістром. Померла 18 січня 1896 р. у Києві, похована на Байковому кладовищі. Катерина мешкала у х. Мечеть та с. Свечківка Пирятинського повіту, була за чоловіком Петром Якимовичем Пригарю, колезьким асесором.

Наступна сестра, Євдокія Андріївна,

народилась 27 лютого 1813 р. у Сварковому, була одружена з Петром Федоровичем Шинковим. Варвара Андріївна народилась 14 квітня 1815 р., мала шлюб із поручиком Семеном Григоровичем Іваненком. Феодосія Андріївна (29 травня 1816 р. – 28 січня 1891 р.) була одружена з полковником Віталієм Івановичем Лизогубом. Нарешті Софія Андріївна була за чоловіком Павлом Івановичем Рудановським.

У Пармена Андрійовича було 4 сини і 2 доньки. Старший син, Пармен Парменович, народився 29 лютого 1864 р. у х. Кустовці Борзнянського повіту. Він закінчив Московський

сільськогосподарський інститут, з 13 травня 1899 р. обіймав посаду земського начальника 4 дільниці Глухівського повіту, з 1902 р. – губернського секретаря. Був одружений з донькою священника Марією Михайлівною Гапоною.

Другий син, Микола Парменович, народився 6 липня 1869 р. у Сварковому. По закінченні курсів Харківського університету з 5 лютого 1899 р. по 1902 р. він був земським начальником 1 дільниці Глухівського повіту, з 1906 р. – Глухівським повітовим предводителем дворянства. Разом зі старшим братом у 1903 р. мав у Сварковому 843 десятини землі.

Андрій Миколайович Маркович (Маркевич)

Андрій Парменович, третій син, був почесним мировим суддею Глухівського повіту. Помер 27 грудня 1892 р. у Києві і похований на Аскольдовій могилі. Про наймолодшого, Семена Парменовича, відомо лише те, що він народився 7 грудня 1870 р. у с. Сварковому.

Старша донька, Варвара Парменівна, народилась 12 липня 1877 р. у родинному маєтку. Її чоловік, Володимир Іванович Ветчинін, був земським начальником Ливнінського повіту Орловської губернії. Менша донька Ольга народилась 7 липня 1888 р., була за чоловіком Іваном Михайловичем Черепковим, земським начальником Путивльського повіту.

Слід зупинитись на постаті ще одного представника родини Марковичів. Василь Васильович народився у Сварковому 1815 року, навчався у 1 Кадетському корпусі, з 11 січня 1854 р. по 1861 р. виконував обов'язки Глухівського лісничого. Мав шлюб із дочкою статського радника Антуанеттою Францівною де Олівою. Подружжя мало двох синів. Старший, Опанас Васильович, навчався в університеті св. Володимира. У 1847 р. відбував заслання у Орлі по справі Кирило-Мефодіївського братства. Ватажок канцелярії Орловського губернатора помер 1 вересня 1867 р. у Чернігові. Його дружиною була Марія Олександрівна Вілінська, відома як письменниця Марко Вовчок.

Другий син, Андрій Васильович, народився 1 грудня 1838 р. у с. Локотки Глухівського повіту.

Помітний слід в українській історії і літературі залишила родина Андрія Миколайовича Марковича (Маркевича). Він народився 9 листопада 1830 р. у с. Турівка на Київщині. Закінчив кур-

си Імператорського училища права у 1851 р. З 14 травня 1896 р. він – сенатор, дійсний статський радник. Височайшим указом від 25 травня 1888 р. йому та його нащадкам надано дозвіл носити прізвище Маркович замість Маркевич. Помер 11 березня 1907 р. Похований у Санкт-Петербурзі у Олександрівській лаврі. Мав дружину Надію Григорівну Карташевську. Їх син, Микола Андрійович Маркович (Маркевич), народився у с. Дунаєць Глухівського повіту 26 січня (7 лютого) 1804 р. Упродовж 1817-1820 рр. навчався у пансіоні при Петербурзькому головному педагогічному інституті. Це був закритий становий навчальний заклад, який готував чиновників для державної служби. У пансіоні М. Маркевич познайомився з О. Пушкіним, В. Жуковським, В. Кюхельбекером, Є. Баратинським, М. Глінкою, А. Дельвігом, К. Рилєєвим. У зв'язку зі вступом на військову службу Микола був змушений залишити навчання. Вийшов у відставку в чині поручика на початку 1824 р. Понад 35 років М. Маркевич жив у Дунайці та інших сільських місцевостях, багато їздив по Україні. Він приятелював з Т.Г. Шевченком. Результатом його етнографічних досліджень стали збірки «Українські мелодії», «Народні українські мелодії», п'ятитомна «Історія Малоросії». Помер 9(21) червня 1860 р. у с. Турівка.

Заслуговує на увагу особа Марка Андрійовича Марковича – бунчукового товариша, який за розподілом маєтків батька (1747 р.) отримав с. Засулля та х. Коцюпівський на Роменщині. За словесну образу Розумовського утримувався під арештом у таємній канцелярії у Москві, де і помер 27 травня 1754 р. Похований у тамтешній церкві Преображення Господня. Інший представник цієї родини Василь Федорович Маркович – лейб гвардії Преображенського полку капітан-поручик (1745 р.) – за образу Олексія Розумовського у 1749 р. був засланий до Соловецького монастиря, де він помер і був похований 9 лютого 1759 р.

У родинному маєтку с. Сваркове народилось десять представників великої родини Марковичів, що підтверджується документально, поховано сім: Яків Андрійович (отримав с. Сваркове у нагороду), його перша дружина Олена Павлівна (донька наказного гетьмана П. Полуботка), їхній чотирнадцятилітній син Андрій, син Якова Андрійовича від другого шлюбу Михайло Якович (титлярний радник), син Михайла Яковича Олександр Михайлович (надвірний радник), Пармен Андрійович

Микола Андрійович Маркович (Маркевич)

(почесний мировий суддя Глухівського повіту (1891р.) та його дружина Уляна Семенівна Трифоновська. Яків Андрійович у своєму «Дневнику» 24 квітня 1745 р записав: «Был вынос и вставление в склеп тела жены моей в церкви сварковской старой, посреди церкви в склепу мурованном» (стара дерев'яна церква не збереглась), а В.Л.Модзалевський у «Малороссийском родословнике» зазначав, що син Якова Андрійовича і Олени Павлівни Андрій похований поруч із матір'ю у церкві.

Що ж зараз у Сварковому нагадує про могутню і численну родину Марковичів? Величезні липи колишнього панського парку, з якого відкривається чудовий краєвид на заплаву річки Клевень, маленький куточок портретом Якова Андрійовича у шкільному краєзнавчому музеї і картиною невідомого художника про перебування тут Миколи Васильовича Гоголя у серпні 1848 р., мурована церква св. Миколи і дві мармурові плити над похованнями біля північної стіни церкви. На першій з них читається напис: «Дійсний статський радник Пармен Андрійович Маркович. Помер 14 серпня 1894 р., на 64 р. від народження». Від металевого хреста, установленого на плиті і спалюженого вандалами, залишилися лише заглибини. Надпис на другій плиті говорить, що тут похована «удова дійсного статського радника Уляна Семенівна Маркович, народжена Трифоновська 22 червня 1840 р., померла 22 серпня 1901 р.».

Народна мудрість говорить: «Хто не пам'ятає свого минулого – у того немає майбутнього». І в цьому ще раз переконалися, досліджуючи генеалогію родини Марковичів.

ГЛУХІВСЬКИЙ ПЕРЕЦЬ

Сторінками минулого

ТОРГІВЛЯ З ПРИМУСОВИМ АСОРТИМЕНТОМ

Дивні порядки завели слоутські кооператори. Вони своєрідним способом вирішили позбутися тих речей, які залежалися в магазині.

Покупцеві потрібне господарське мило. Він звертається до завмага т. Ядути.

– Вам мила, будь ласка, – відповідає той. – Тільки до мила прийдеться купити ще й картину.

І, не чекаючи згоди споживача, Г. Ядута вже кладе на рахівницю:

– Мило 1 крб. 90 коп., картина 1 крб. 50 коп.

Якщо хтось із покупців намагається протестувати, т. Ядута зі злістю відповідає:

– Не хочете картини, – не буде вам і мила.

Отак у селі Слоут «торгують» товарами широкого вжитку.

М. Ковтун

КОВЗАЮЧИЙ ПРЕЙСКУРАНТ

– Скільки коштує ця річ?..

– Як вам сказати, – повільно, розтягуючи слова, говорить продавець. Бувають різноманітні товари, і на них, безумовно, різні ціни.

– Та я ж питаю не про ціни на всі товари. Мене цікавить ось ця сумка.

– Ах, вам потрібна господарська сумка? Добре. Платіть, будь ласка, 79 карбованців і 50 копійок.

Покупець відрахував належну суму грошей і задоволений залишив магазин...

– Є у вас господарські сумки?

– Є.

– Покажіть-но мені одну.

– Прошу.

– Так, добрий товар. Яка її вартість?

– Гм...Всього-навсього 85 карбованців і 50 копійок.

– Дорогувати, але що поробиш, як вона потрібна. Візьміть гроші.

Таким способом було нещодавно продано в раймазі цілу партію вищезгаданих речей, в реалізації яких брала напрочуд діяльну участь продавець Ілленко.

Про подібні негідні вчинки і зловживання добре знає завідувачий магазином С. Пашков, але ніякої боротьби з цим не веде. Навпаки, він інколи повчає своїх підлеглих, як працювати за методом «ковзаючого преїскуранту», щоб, як кажуть, погріти трохи руки за рахунок споживача і сховати у власну кишеню кругленьку суму грошей.

Чи не занадто нахабно поводять себе С. Пашков та його колеги по шахрайству?! Про це повинна авторитетно висловити свою думку прокуратура.

Н. Павленко

ХВАЛИ СВІЙ СВОГО, ЩОБ... ЧУЖИЙ І ДУХУ БОЯВСЯ

Ви прийшли в нашу поліклініку і записалися, скажімо, на прийом до зубного лікаря. Доки настане та незабутня хвилина, коли його залізне знаряддя розпочне «корчувально-трельовочні і фрезерні» роботи у вашому роті, маєте щасливу нагоду освіжитися тими новинами, які повідомляє останній номер стінгазети «Медпрацівник».

Висловлюючи думку редколегії, автор статті «Медичне обслуговування»...безмежно радий

повідомити наприкінці жовтня, що «наступила гаряча пора – збирання сільськогосподарських культур. В цьому році і ми підготувалися краще, ніж торік».

Але скоро ви помічаєте, що автор відкидає геть пензля, яким зображені славні подвиги медпрацівників, і береться за голоблю, яка дістає за межі компетенції своєї газети. З її допомогою дається зрозуміти, що діяльність голів колгоспів ім. Леніна тов. Литвина та ім. Куйбишева тов. Мартиненка до того ганебна, що вони навіть «не піклуються про благоустрій тракторних будок», що поіменований Литвин «протягом ряду років зриває медогляд» і т.д.

Щож тепер буде, а? Визітхаєте і йдете, щоб вам рвали зуби, усвідомлюючи, що це мабуть все ж таки легше, ніж тим головам колгоспів, які потрапили в зуби «Медпрацівника» № 7.

ОЦЕ ЩЕДРІСТЬ

– Стадіон – це є стадіон, – сказала кобила Некрасівської кооперації. – Чого він буде пустувати. Ану, лаштуйтеся у команди!

На цей заклик збіглися кози, гуси, свині і навіть теля голови комітету спортивного товариства «Колгоспник» тов. Оксененка.

Й почалися «матчі» без усяких правил з перервами тільки на ніч.

Щодо справжніх футболістів, то вони не грають, бо...ні в чому, немає спортивної форми. Керівники колгоспу й так вважають себе щедрими, відвівши 0,5 га луку під стадіон.

А. Добрий

Газета «За перемогу!», 1957 р.

Подано мовою оригіналу.

Підготувала до друку Неля Пінчук

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»

Свідectво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.

Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net

Номер підготовлено до друку у науково-дослідному відділі заповідника

Верстка Віктора ІСАЄВА

Газета надрукована у АТ «Шосткинська міська друкарня»

м.Шостка, вул. К.Маркса, 69

Підписано до друку 11.07.2011 р.

Тираж — 500 примірників. Замовлення № 902

Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА

Юрій КОВАЛЕНКО

Ірина МОШИК

Олександр МІРОШНИЧЕНКО

Віктор ІСАЄВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО